

Portugalsko

Very soon – money and love

BEŇOVÁ, Jana
„Még jó, hogy
kórházban vagy”
Magyar Lettre
Internationale, 83

„Enter”
„Meglátjuk, mit talál
ki a gitáros”
„Krisztián, László,
Hajnalka meg én”
„Versek”
Magyar Lettre
Internationale, 91

Július 25-e, délután három óra. Lisszabon, a Bertrand könyvesbolt a Chiadén. A fotelben egy idősebb úr szunyókál, a feje oldalra billenve, ujjai a könyvben, mintha épp lapozni készülne. Az elárúsító rám mosolyog. Az olvasó úr mint-ha kővé dermedt volna, de hallom egyenletes lélegzését.

Eszembe jut: ez a város nagyvonalú a könyvekkel, az írókkal, a költőkkel, az olvasókkal szemben. Reflektált, kíváncsi és poétikus. De hát hogyan lehet másképp élni egy olyan helyen, ahol az óceán kezdődik, és még ma sem sejt-hető, hogy hol ér véget. (Nem véletlen, hogy az angolban a depressziót „portugál szomorúságnak” nevezik.) A könyvesboltban egy sor egyszerű borítón akad meg a szemem: klasszikus és kortárs portugál költészet. Szerzők, akikkel személyesen is találkoztam. Adília Lopes teljes műve „Make love, then make it again” mottóval. Emlékszem egy versének az utolsó sorára: „Nem szeretve, akár az ekcémás bőr”.

Mellette Fiana Haase Pais Brandão könyve, egy finom hölgyé, mintha csak úgy melleleg, valahol a szalon egyik szegletében kihúzna a füléből egy aranyméhecskét. (A zümmögés örömet szerez nekem. . .) És Pedro Tamen barátom költészete (Mindnyájunknak vannak félelmei és van tiszta vize).

Tizennégy év után tértem vissza Lisszabonba. Emlékeztem a költészettel zsúfolt könyvesboltokra, ellentétben azzal, ami itthon megy, hogy a verskö-tetek valahol a hátsó traktusokban vannak eldugva. A számárpád mögé. De féltem, hogy mindezt csak én találom ki. Hogy idealizálok.

A barátnóm, aki egy hétvégét tölt velem Lisszabonban, ő is azt mondja: igen, igen, valóban úgy tűnik. Első látásra. De a helyedben én megkérdezném a helyeket is, hogy valóban így van-e. Hogy lehetne másképp, kérdelem, hiszen itt vannak a könyvek. Hát nem tudom, de mégis! Próbáld meg! Kevés dolog van, ami többet ér a kapcsolatteremtésnél.

Így hát kapcsolatot teremtek. Hogy ne hagyjam magam becsapni holmi propagandával. Hiszen ismerem azokat a szlovák történeteket, amikor a minisztériumnak a támogatott könyvek helyett belül üres lapokkal teli ócska utánzatokat adtak át. Vagy néhány kiadóban kinyomtattak húsz példányt, és azzal a könyv el volt intézve.

Hogy megy ez Portugáliában? kérdezem a fiatal költőt, Nuno Britót. És jó híreket kapok. A portugál költői tradícióhoz hozzátartozik, hogy lojaltságnak kell lennie a hazához. És fordítva. Emlékszem, amikor tizennégy évvel ezelőtt megcsodáltuk azt a sok kiadott verseskötetet, Pedro Tamen azt mondta, a mi kulturális miniszterünk kicsit más, mint az Önöké, a miénk nem harcol a költőkkel, hanem támogatja őket.

A költők, akik lojaltságot a hazájukhoz. Fernando Pessoa, aki Dél-Afrikából tért vissza Portugáliába, hogy részt vegyen annak újjászületésében. És létrehozott egy egész költőgenerációt: gyakorlatilag a tulajdon heteronímiáit. Más írói kézjeggyel, életsorssal, jellemmel, születési dátummal, horoszkóppal. („Talán hasznos lehet – legalábbis, azt gondolom – bemutatni ezt az irányt, mint irányt, de nem csak művészi céllal, hanem mélyebb értelemben is, egy olyan gondolatsort, amelyet sürgősen a nyilvánosság elé kell tárni, hogy hatni tudjon a nemzeti lelkiületnek, amelyet minden szempontból ki kell dolgozni, és úgy átítani az új gondolkodás és érzésvilág irányzataival, hogy az képes legyen kiszakítani minket a helyben topogásból. A gondolataimban többé vagy kevésbé, de mindig jelenlévő hazafias elképzeléseknek most fokozódik a jelentősége, és nem vagyok hajlandó műalkotást létrehozni anélkül, hogy azzal Portugália hírnevét emelném.”)

Portugál provinciában születtem, és mindig találkozom olyan emberekkel, akik azt mondják, kitűnően beszélek angolul. . .

„Portugáliában a könyvkiadói környezet aktívabb lett, egyre több a jó fordítás, új kiadók keletkeznek, amelyek emelik a színvonalat. Az új irodalmi lapok, főleg a lisszaboniak, nagyon jók – Criatura, Ítaca, Ínutila Telhados

de Vidro. És néhány olyan régebbi lap is nagyon aktív, mint pl. a Relâmpago, amelyet Fundação Luis Miguel Nava jelentet meg. Az irodalomkritika is egyre nagyobb teret kap a különféle lapokban és folyóiratokban. Színvonalas költészetkritikát az olyan lapok hasábjain is találni, mint az Actual – Expresso, Ipssilon, Jornal de letra vagy a Revista ler. Azt gondolom, hogy ez az időszak nagyon kedvez a portugál költészetnek” – mondja Nuno Brito.

Július 27. 13:00, Caparica

Minden nyomás megszűnt, miután a jeges víz ellenére – a harmadik próbálkozásra és nekifutással – tetőtől talpig megmártóztam az óceánban.

És milyen kellemes, hogy bármelyik strandbüfében elbújhatok a hőség elől, a levegő sugárzásától, a lábaimra tapadó homokszemektől és a víz csillogásától. Valaki azt mondta, hogy ahol a fény éppen visszaverődik, azok ott, abban a pillanatban szent helyek, isten bennük lakik, és mindegy, hogy éppen egy régi autó visszapillantó tükrében történik mindez. Rendelek egy pingadót (kávé egy kevéske tejjel) és fél liter vizet. Összesen 1,58-at fizetek. Jó dolga van a csavargóknak egy olcsó országban!

Milyen nevetségesek is vagyunk a nagy óceán mellett a fájdalomainkkal és a szenvedéseinkkel, a kis testecskeinkkel és lelkecskeinkkel. Mert az csak hullámzik és hullámzik – és nem vesz rólunk tudomást.

Az a strandkendő van rajtam, amit Ember Ferdinánd tizennégy évvel ezelőtt pont ezen a helyen vett nekem. Együtt éltünk Lisszabonban 1997 áprilisától augusztusig.

Mutatom a kendőt az óceánnak. Hogy még nem ment tönkre.

Ferdinándnak pedig megírdhatnám: nézem, amit annyira szeretted.

17:00 – Teljesen megrészegültem a parti sétától, a csillogástól, a ragyogástól, a naptól, a sótól, a szélről, a levegőtől. (O Ar! Ez a címe Sá-Carniero versének.)

Szeretem nézni a gyerekeket, ahogy táncolnak a parton. Az a régi tánc: egyhelyben ugrálás, amit nem lehet abbahagyni. Közben az óceán látványa, a végtelen jelenlét.

Aztán bátran nekifutnak az első hullámnak, de ugyanakkor vissza is riadnak tőle, megijednek a víz erejétől, visszafordulnak, és szaladnak a biztonságba. Ott aztán újra ugrálni és táncolni kezdenek. Mintha fenyegetőznének – a Nagy Óceánság címére. S már jelzik, hogy indulnak is! Hogy Ó Óceánságának jó lesz felkészülnie! Felkészülnie, aztán vigyázni!

Ez itt most a világ, és ugrani kell! Bele az első hullámba, ahol minden fel-felröppen, kezek emelkednek a levegőbe, ujjongás – mert itt munka van. Ők a tenger munkásai!

Not poor, not nice

A csavargó írók helyzete néhány szempontból változatlan. Folyton az összeomlás szélén mozognak.

Portugáliában a szegényekhez való viszony tradicionális és természetes. Lisszabonban naponta keresztezik egymás útját a szegények és a gazdagabb turisták, az óvárosban pedig közös terük van. „Ez volt számomra a legnagyobb különbség Pozsony és Lisszabon között. Pozsonyban, bent a városban hirtelen nem láttam több szegény embert. Ha mégis, akkor mindig csak úgy melleleg. Félrelökve, hogy senki ne lássa őket.” Mondja Francisco, a portugál barátom.

„Az még az európai idők előtti Portugália volt, és Európa szegény rokonának nevezték. Thomas nagyon szerette, mert az emberek sokat szenvedtek itt. Mert nem csak az elegáns boltokat láttuk a Rua Augusta környékén, és a vendéglőket, de azt is, ahogy az emberek egymással viselkednek. A szegénységben és nyomorban élők szokatlanul emberségesek voltak a betegekkel, a romákkal, az utcák koldusaival, vagy a feketékkel” – így emlékszik Thomas Bernhard testvére, Peter Fabian a Lisszabonban és Sintrában eltöltött közös időkre.

Very soon, money and love. Fernando Pessoa ezt olvasta ki harminc évesen a horoszkópjából. (Az 1913-as naplójából kiderül, hogy sokszor élelemre sem futotta. Felváltva lakott a rokonainál, vagy különböző albérletekben, amelyeket gyakran cserélgetett.)

Nem tudom, merre tart mindez – lehet, hogy a közvetlen környezetem nem ért engem? De olyan jó dolog hülyeségeket csinálni: „Béleljük ki Életünket, önmagunk és a világ ellen...” És ha arra gondolok, hogy minden olyan egyszerű lehetne, olyan veszélytelen, ha nem minden az örök „pénzről” szólna...

Hogy manapság az emberből csavargó legyen, jegyezte meg valaki találóan, ahhoz sok pénz kell.

A lakásom alatt, az Arco da Graca utcában a vegyesbolt tulajdonosa egy velem egykorú férfi. Gyümölcsöt, zöldséget, vegyiárut, bort, konzervet, joghurtot árul. Ehhez hasonló bolt még kettő van erre felé. A férfi mindig a boltban tartózkodik, vagy kint a bolt előtt. A pénztárgép mögött, az egyetlen széken, ami a boltban található, a felesége ül, a térdén a gyermeket tartja. A tulaj a bizniszhez teljesen kutyautó: néhányszor igyekszik ugyan meggyőzni a turistákat, hogy térjenek be hozzá, vagy hogy két barack helyett legalább egy kilót vegyenek tőle, de azok mosolyogva elutasítják.

Ha egynél több dolgot vásárolok nála, mindig látom, hogy koncentrálnia kell az összeadásra és a számlázásra, s hogy az egészet a nejlonzacszkóba tudja pakolni. Előbb a paradicsomot, aztán a sört, végül a guaranát.

Csak portugálul tud, ennek ellenére időnként beszélgetünk. Kérdezi, honnan vagyok. Mondom, hogy Szlovákiából. Csehszlovákia, teszem hozzá. Prága, próbálkozom.

Európa? Kérdezi ő. Bólintok. Nice country or poor country, kérdezi. Not poor, not nice, válaszolok.

Először tette fel nekem a kérdést valaki Európában, hogy szegény országból jöttem-e. Ezúttal viszont gazdagnak érzem magam. 70 eurós napidíjat kapok, ez itt felér egy nagy kupac arannyal.

Tizennégy évvel ezelőtt, amikor Ferdinánddal elnyertük a három hónapos ösztöndíjat, úgy döntöttünk, hogy tovább maradunk. Pénzzel vagy anélkül, de maradunk. Az elején persze dözsöltünk – friss eper a város fölötti kávéházban, naponta egy üveg olcsó portói, papaya, amit itt úgy hívnak, mamaya stb. Az utolsó hónapban naponta átjártunk Caparicába, úsztunk, vagy csak ültünk ott, vagy feküdtünk az óceán partján. 1997 júliusa volt. Nem emlékszem, hogy akkor lettek volna itt kocsmák a parton. A homokdűnék között ültünk, és kenyeret, olívbogyót meg homokot ettünk. Mert abból mindenütt volt, az utolsó homokszemektől valamikor karácsony körül szabadultunk meg, addig ott csikorogtak a test és a lepedő közt.

Akkor tehát szombaton...

Ferdinánd tovább akart maradni, és egy ideig nem szándékozott visszatérni Szlovákiába. De már autóbuszra sem maradt pénzünk. Akkor, huszonkét évesen még nem értettem, hogy miért ragaszkodik valaki egy helyhez, egy országhoz, naphoz, képhez, amikor már ennie sincs mit. S otthon mégiscsak valamiféle biztonság vár ránk.

Tizennégy év után most én is ugyanígy viselkedem. A Lisszabonban eltöltött két nap után azt gondolom, hogy a fehér fényben úszó városnak, a városnak, ahol az óceán kezdődik, gyógyító hatása van, és nem tudom elképzelni, hogy egy hónap után itt kell hagynom. Ragaszkodni kell azokhoz a képekhez, mint ahogy Ferdinánd mondta.

Ezért írok a Projekt Fórum címére, azoknak, akik esszéírás fejében az ösztöndíjamat fizetik, hogy elküldtem a bizonylatot arról, hogy kifizettem 1800 eurót a szállásért. Az iratok leadása után ezt az összeget át kéne utalniuk nekem. Írom, hogy ha ezt még augusztusban megteszik, akkor a tervezettnél tovább maradhatok.

Azt válaszolják, hogy minden másképpen van. „Sajnos a minisztérium a projektet csak minimális összeggel támogatta. Kérdéses, hogy tudjuk-e fedezni az Ön augusztusi szállás-költségeit...”

Épp Pessoa és Sá-Carniero levelezését olvasom (barátság, pénz, költészet, pénz, pénz, halál, depresszió, sorsok, élet, kölcsönök, zálogház, öngyilkosság). 1916. április 3-án Sá-Carniero ezt írja Párizsból: Isten velem, drága jó Fernando Pessoa. Pont ma, április 3-án fogok meghalni, és úgy, hogy a Pigallnál a métro elé ugrok. Tegnap elküldtem Önnek a verseimet tartalmazó füzetet, de bélyeg nélkül – kérem Önt, fizesse ki a büntetést, ha tudja, miután megkapta...

Egy napra rá ezt a levelet küldi: Semmi nem érvényes abból, amit előző levelemben írtam, amíg vissza nem vonom. Minden egyre rosszabb, de most kicsit fellélegezhetek. Akkor tehát szombaton. Az Ön...

Válaszolok a Projekt Fórumnak, és elnézést kérek, hogy mindig a pénzről írok, de végül is a pénz hiányában szenvedett Pessoa és Sá-Carniero is, és Portugália is abban szenved, így tulajdonképpen nem lógnak ki a kontextusból.

Akkor tehát szombaton. Az Önök...

500 dollár

Amikor évekkkel ezelőtt Ferdinánddal alkonyatkor elhagytuk a partot, az autóbusz-állomás felé vezető úton vendéglők sora mellett haladtunk el. Az emberek szemlátomást jól szórakoztak, élvezettel szívták ki a kagyló húsát, és öblítették le borral. Ferdinánd akkor azt mondta, hogy mi is így fogunk majd ülni itt, és hogy vesz nekem kendőt – és nem egyet, de mindjárt kettőt! Rögton, amint a kiadó elküldi a honoráriumot, mondta, az előleget az új könyvemre. Bármelyik nap megjöhet: 500 dollár, mi az nekik!

A kiadó és az 500 dollár – ez lett a mantránk. A parttól az autóbuszig.

A vacsoránk.

A jellegzetes autóbushoz, amely viszi a népet a városból a partra. Teljesen tömve, ráadásnak néhány huligán, akik a többiek feje fölött „dobálják” a labdát. A híd után már csak lépésben haladunk. Itt mindig dugó van. Ugyanúgy, mint tizennégy évvel ezelőtt. De a látvány, amely Belém, Tajo és a város megpillantásakor eléink tárul! S tulajdonképpen épp a dugó miatt.

A Krisztus-szobor a parton Rio de Janeiróra emlékeztet. Állítólag a helyiek közlekedési felügyelőnek nevezik. Ott áll széttárt karokkal, és minden kereszteződésben felügyel.

És a szlovák kiadó? Mielőtt Ferdinánd előleget kért volna, bensőséges hangulatú képeslapokat kapott tőlük. Drága Ferdinánd! Csak bírja ki ott minél tovább... (Hogy Ferdinánd mire gondolhatott...) Maga csak maradjon ott, ahol van, mi pedig megteszünk minden tőlünk telhetőt.

Aztán hirtelen jött a fax:

Tisztelt Ember Úr, feltehetően nem értette meg teljesen a kiadónk játékszabályait. Nyilván félreértett minket...

A kiadásokra nem voltam tekintettel, mivel meg kellett volna halnom... írja Sá-Carneire.

Bum-bum-bum

Augusztus 8. Bairo Alto. Egyszeriben ott állok a tequila bár előtt, ahol korábban Ferdinánddal berúgtunk. Egy lebuja, ahol egy energikus bárhölgy tevékenykedett. Ferdinánd mezcalt ivott, én margaritát, egy hat főből álló lelkes francia csoport pedig tequila bum-bumot. A bárhölgy eléjük rakta az italt, az asztalhoz csapta, amitől a benne lévő tequila felhabzott. A lényeg az volt, hogy azonnal és gyorsan meg kellett inni, majd rögtön újat rendelni. Bum-bum-bum. Mindehhez kulisszaként: valami örülden gyors zene, repesztő gitárok és vibráló hangok. Egyre hangosabban beszélünk. Ferdinánd el volt ragadtatva a helytől. Az emberek kint voltak az utcán, beszélgettek, táncoltak, ugráltak, vagy csak üldögéltek, és a járdán nyújtózkodva cigarettáztak. Egy kislány odaszaladt egy kisfiúhoz, és szenvedélyesen megölelte. Majd összeölelkezve dülöngéltek tovább a holtrészeg társasággal együtt. O Ar.

Itt vagyok hát, a lábaim idehoztak. A tábla szerint: since 1983.

A bárpulthoz ülök. A kiszolgáló személyzet egyik fele a klasszikus „latin szertető”: hullámos fekete haj, szénfekete szemek; a másik egy finom és nyugodt férfi.

Nézem az utcát a Bairo Altón, az ajtóban, mint az Orlojon az apostolok, cserélődnek a turisták. Hátizsákok és fényképezőgépek. Zaj és tequila. És a nyelv, amelyet nem értek.

A „latino” kitancol a kocsmá elé, és néhány pillanat múlva már táncol is be, mert megvan az est első zsákmánya, három fiatal nő. Orosz mondatfoszlányokkal próbálkozik, de ők tiltakoznak, hogy Litvániából vannak. Angolul beszélnek. Az első kocktél után a bárfiúk ölelésében találják magukat: a szamba ártatlanul vérpezsdítő. Két tökéletes pár. Mintha ezt a táncot gyakorolták volna évekip.

Ezt nevezem globalizációnak!

A tánc ingyen van. Amúgy minden, de minden pénzbe kerül.

Bairo Alto utcáin férfiakkal találkozom, akik napszemüveget árulnak. Úgy tartják a kezükben, mint a virágcsokrot. Éjszaka van, sötét. Hus, hus, hus... baby.

Sá-Carniero írja Fernando Pessoa-nak Párizsból 1916. április 5-én, hogy menjen el az öreg nevelőnőjéhez, és kérje meg, tegye zálogban az aranyláncát. S hogy a pénzt azonnal küldje el.

...ha nagyon nagy szüksége lenne 5 ezer reisre, örömmel kölcsönadom... kérem, hangsúlyozza, hogy a legnagyobb fontossággal bíró dolgról van szó, és el vagyok veszve, ha ezt a pénzt – amelyet már elveszítettem – a lehető leggyorsabban meg nem kapom.

Park Estrela, sorban a fák, mintha kapuk lennének. Öléésre nyílnak. Energiikusak, erotikusak. Hasonlóan a már folyékony és forró fűgéhez, amely felrobban az ajkam és a nyelvem közt.

Estrela, a kislány: ugrókötéllel szalad a kezében, majd hirtelen egy teljesen másik játékba kezd; az eldobott ugrókötélet az apuka emeli fel a földről, s elgondolkodik, miközben feltekeri a kezére. Estrela, a kutya: rekedt hangon ugat, kicsit rikácsolva, mint a korosabb déltengeri hölgyek.

Estrela, a fiatalember: egy kifeszített kötélén egyensúlyoz néhány centiméterre a föld felett. „Könnyebb megbotlani benne, mint átmenni rajta.”

Estrella. Délután három óra. Szieszta. Az utcán lassú léptekkel a tequila bár pincére, a „latin szerető” közeledik felém. Gyerekocsit tol.

A nagymama az Estrelából az unokájával kilép az utcára. A gyerek hirtelen kitépi a kezét és szaladni kezd. Átrohan a gyalogátkelőn, nem néz se jobbra, se balra, rohan az utcán. Péédruúú! Péédruúú! Kiabál utána dühösen a nagymama. Szemben egy másik idős hölgy lépked, azonnal megérti a helyzetet. Elkapja a fiúcskát, szorosan magához öleli, és biztos, ami biztos, két szimbolikus füles is elcsattan.

Lisszabonban a nagymamák összedolgoznak. Operatív és flexibilis hálózat alkotnak. És szükség szerint bárhol és bármikor felbukkanhatnak a városban.

Az óceán a sarkon túl. Párizs az Párizs, de az én céloim Lisszabon. A nap. Az óceán a sarkon túl. Hátunkon érezzük a lehetőséget.

Az óceán kétféleképpen: ha bele akarsz merülni, ott kell lenni közvetlenül mellette – ez a Caparia. Autóbuszsal a Praca de Espanhából kábé fél óra.

Talán tíz perccel tovább tart vonattal Cascaisba. Van itt egy új út a gyalogosoknak és a kerékpárosoknak, amely a köves szirttel mellett húzódik a parton. Nekem több mint két óráig tartott, amíg eljutottam a Cabo Raso világitótoronyig. Ezután van még Guincho-part, és Európa legnyugatibb kiszögellése, a Cabo da Roca.

Az út során az óceán végig előttünk van. A hajunk a sótól megkeményedett, annak ellenére, hogy a vízbe az ujjunkat se dugtuk bele. Órákig sétálhunk a napon, magasan az óceán felett. Ég és víz között.

Már rég a vonaton ülök, de sokáig csak a fél fülemre hallok. A szél még akkor is cikázik a fejemben, amikor aludni indulok. Mint amikor sokáig úszunk a tengerben, majd az ágyban, már lefekvés után hirtelen olyan érzése támad az embernek, hogy minden belső szerve imbolyog. Hullámozik. Mint a víz a tengerben. Minden mozog. A víz benned, ami a testednek úgy a háromnegyede.

A tágasság a döntő, tulajdonképpen a beláthatatlanság. Az a hatalmas tér, a víz érintkezése a felhővel, és a lábaknak a földdel. Az ember, mint vertikális kitéve a szállókéseknek. Mint a vitorla az árbocon. Így haladni a szétszakadásig...

Caparicán néhány próbálkozás után végre elhatározom magam, és belerohanok a vízbe. Jéghideg. Egy ideig olyan érzésem van, mintha minden megfagyott volna bennem. Főleg a fejem. A fejem és a lélegzetem. Úgy féltőn az agyam és a genitáliáim között.

Egyetlen hosszú jégcsap vagyok. Kristály. Érzem, ahogy a fagy a testemet ostromolja – belülről, és már a bőrömet támadja.

Kirohanok a vízből, a fejem jeges lángban ég. Fontoskodva forgatom a nap felé. Úgy tűnik, ragaszkodik hozzá. Újjászületik, egészen a sós hajszálak tövéig.

Szent Antalka (1997. 6. 13.)

Ember Ferdinánd már áprilistól várta a Pádai Szent Antal ünnepét. Ami Fernando Pessoa születésnapja is egyben. 1888. 6. 13.

Kérdezte a portugál barátainkat, hogyan fogják megünnepelni. És az ünnepségre melyik a legalkalmasabb hely a városban. Hová a legjobb letelepedni Szent Antalka ünnepén, amikor mindenhol az olcsó bor&szardíniát kínálják. És az egész város talpon van, minden lüktet, és reggelig táncolnak az emberek. Szent Antalka, Lisszabon védőszentje: az egyik szent azok közül, akik segítenek megtalálni, és újra megtalálni az elkallódott dolgokat (embereket, emlékeket, utakat, gyerekeket, kagylókat, halakat).

És akkor elindultunk: Bairo Altóról érkeztünk, és kikerültük a grillezőket a házak kapui előtt, ahol az est első szardíniáit sütötték, és az illatozott

mindenütt. Néhány óra múlva aztán már csak szaglott. Éjfél után pedig már elviselhetetlenül bűzlött. Grill&szardínia.

Úgy kilenc óra lehetett, és Ferdinánd egyre messzebb és messzebb akart menni, azt fejtegette nekem, hogy ez egy ilyen nap, hogy Szent Antalka tiszteletére a csavargók és a koldusok is ingyen megkapják a bor&kenyér&halacskaikat. Pedig ekkor már az Avienda da Liberdade álltunk, ahonnan Lisszabon különböző negyedeiből ömlött a tömeg. Mindenki maskarában vagy népviseletben vonult táncolva az utcán. Hogy jutunk haza? Félve kérdezem. De Ferdinánd el van ragadva a hullámzó embertömegetől. „Pedro azt mondta, hogy Alfamában a legjobb,” mondja. És megy. Az utcák és a kocsmák tömve vannak, hely sehol nincs. Éhesen, fáradtan, szomjasan, a tömegetől lestrapálva két helyet vereszkünk ki magunknak a végtelen sorban – a tér fapadok beláthatatlan sorává változott, és emberek esznek rajtuk. Találunk két széket a tér szélén. Tehát egész idő alatt közvetlenül mellettünk fog elhúzni a tömeg (mint Alfamában úgy általában), amely többnyire vidám, részeg és fiatal emberekből áll. Tulajdonképpen tinikből. Megértem, hogy Szent Antalka sokaknak szimbolikus értéket hordoz. Az ünnepet, amikor a fiatal portugálok életükben először leisszák magukat. Mint nálunk az őszi mulatságok. A karcosbor.

Ferdinánd nagyon sok halat és bort rendel. Azt kiabálja, hogy a szardíniák kicsik, legalább négy-öt darab kell belőle egy embernek, ezért rendel tizenkettőt. Megesszük az elsőt, de többet nem bírunk, és már rég elmúlt éjfél, a számla pedig olyan magas, hogy nem tudjuk kifizetni. Ennyit Portugáliában egy vacsoraért még soha nem kértek tőlünk. Nevet, ez tényleg koldusoknak való ünnepség! Ferdinánd perkálja le a pénzt a tálcára, és mondja a pincérnőnek, hogy nincs nálunk több. Mélyen a farmerja zsebébe nyúl. Mikor elindulunk hazafelé, már majdnem reggel van.

A kis terecskén és az alfamai kereszteződéseken át, amerre többnyire közlekedünk, most nem lehet átjutni. Táncoló emberek hullámzó tömegévé változott. És mindenki csak úgy, fél lábbal táncol. Mert akkora a tumultus, hogy mozogni csak szimbolikus értelemben lehet. De ha összeadódnak ezek a „fél lábú-tánc lépések”, az egész tér mozgásba lendül. Mint egy földrengés.

(Az, az igazi földrengés, amely 1755-ben sújtott le – Lisszabon akkor részben Alfama miatt menekült meg. Csak a palotái omlottak össze örökre.)

Ferdinánd pisilni indul a folyóhoz, s a lábai egyszerre a part menti sárba süllyednek. Hív, hogy segítsék. Közös erővel valahogy kiszabadulunk. Megoldottuk. S aztán azt az elképzelhetetlen utat is megoldjuk hazáig: Alfama, Baixa, Avenida da Liberdade, és az éppen születő, VII. Eduárd nevű végtelen park. Baixa után már végig hegynek felfelé. A hajunk és a ruhánk a grillezett haltól bűzlik. A farmer bőrére örökre megőrzi ezt a szagot.

Pedro ex post hangoztatja, hogy igen, igen, ez elég rázós volt. Kicsit meg voltam lepődve, mondja, hogy oda akartatok menni, én utoljára tizenhat évesen voltam ott...

Rosszindulatú luzitánok!

Shopping

George Steiner a gyerekkori gondolkodást jól kifejező egyik kísérlettel kapcsolatban magyarázza, hogy mikor a kisember kezdi összerakni, árajzolni, lejegyezni a körülötte lévő dolgokat és adatokat, a felnőttek mindig szólnak neki, hogy mindez már rég tudott, össze van gyűjtve, fel van fedezve, gondosan át van kutatva és le van jegyezve. De a gyermek nem hallgat a felnőttre, egyre tovább és tovább lép – a részletekkel foglalkozik. És nem hallgat a szóra. Steiner így gyűjtött össze és jegyzett le a címertanhoz hasonló leírásokat egy könyvbe. Mintha ő lett volna az első, aki ezt felfedezte. Aki ezt látta.

Ez jut eszembe, amikor időnként betérek itt egy kis üzletbe. Ilyenek talán már csak Lisszabonban vannak. Pici galantériák, fehérneműboltok, amelyben semmi szexi nincs: zsebkendőket, sapkákat, esernyőket, kesztyűket árulnak, vagy máshol órákat, rádiókat, játékokat javítanak ilyen helyeken. És egy sor vegyesbolt: krumpli, alkohol, üdítő, tisztítószerek, levélpapír, törülköző, hajcsat, füzetek, tolltartók, sütemények.

Berajzolni, befesteni mindent a könyvbe, amit ezekben a boltokban árulnak, részletes listát készíteni. Enciklopédiát.

Belépek. A nap elvakít, egy ideig semmit sem látok, a boltocskában sötét van, próbálom szoktatni a szemem. Egy idő után felismerem a sarokban az asztalt, mögötte ott ül egymással szemben apa és lánya. Egy hímzett törülközőt veszek. A lány jól beszél angolul.

Az ablak alsó kerete a Rua do Século hálószerójában az utca szintjével volt egy magasságban. Kilátás nyílt a terre, amelyet az utcánk eltakart. Reggelente

